Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU MÄÄRUS (kaheksas koda)

26. veebruar 2025*

Eelotsusetaotlus – Euroopa Kohtu kodukorra artikkel 99 – Vastus, mille võib selgelt tuletada kohtupraktikast või mis ei tekita põhjendatud kahtlust – Schengeni lepingu rakendamise konventsioon – Artikkel 54 – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 50 – *Ne bis in idem*'i põhimõte – Kohaldamisala – Kohtuotsus, millega määratakse isiku paigutamine asutusse, mis on mõeldud psühhiaatrilistele haigetele, kes on pannud toime süüteo – Tingimisi karistus, tingimusel et isik saab ravi

Kohtuasjas C-766/24,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Protodikeio Peiraiose (Trimeles Plimmeleiodikeio Peiraios) (Pireuse kohus (Pireuse kriminaalkohus kolmeliikmelises koosseisus), Kreeka) 26. veebruari 2024. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 5. novembril 2024, kriminaalmenetluses, milles süüdistatav on:

AB,

menetluses osalesid:

Eisaggelia Protodikon Peiraia,

CD,

EF,

GH,

IJ,

KL,

EUROOPA KOHUS (kaheksas koda),

koosseisus: koja president S. Rodin, kolmanda koja president C. Lycourgos (ettekandja) ja kohtunik O. Spineanu-Matei,

kohtujurist: A. Biondi,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

* Kohtumenetluse keel: kreeka.

arvestades vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artiklile 99 pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi põhistatud määrusega,

on teinud järgmise

kohtumääruse

1 Eelotsusetaotlus käsitleb *ne bis in idem*'i põhimõtte tõlgendamist liidu õiguses.

2 Taotlus on esitatud kriminaalmenetluses, mida alustati AB suhtes tahtliku süütamise asjaoludel.

Õiguslik raamistik

3 Schengenis 19. juunil 1990 alla kirjutatud ja 26. märtsil 1995 jõustunud konventsiooni, millega rakendatakse 14. juuni 1985. aasta Schengeni lepingut Beneluxi Majandusliidu riikide, Saksamaa Liitvabariigi ja Prantsuse Vabariigi valitsuste vahel nende ühispiiridel kontrolli järkjärgulise kaotamise kohta (EÜT 2000, L 239, lk 19; ELT eriväljaanne 19/02, lk 9) (edaspidi „Schengeni lepingu rakendamise konventsioon"), artiklis 54 on sätestatud:

„Isikut, kelle suhtes üks konventsiooniosaline on langetanud lõpliku kohtuotsuse, ei või teine konventsiooniosaline sama teo eest vastutusele võtta, tingimusel et kui isikule on karistus määratud, on ta selle ära kandnud või kannab seda või seda ei saa otsuse langetanud konventsiooniosalise õiguse alusel enam täitmisele pöörata."

Põhimenetlus ja eelotsuse küsimused

4 AB, kelle elukoht on Viin (Austria), süütas 15. detsembril 2018 tahtlikult Glyfáda (Kreeka) jahisadamas laeva. Tulekahju hävitas laeva ja kahjustas veel kahte laeva.

5 Nende faktiliste asjaoludega seoses alustati AB suhtes kriminaalmenetlust nii Kreekas kui ka Austrias.

6 Olles asja sisuliselt läbi vaadanud, tegi Landesgericht Wiener Neustadt (liidumaa kohus Wiener Neustadtis, Austria) 18. veebruaril 2020 kohtuotsuse (edaspidi „18. veebruari 2020. aasta kohtuotsus"), milles ta tuvastas, et AB on pannud toime talle etteheidetava teo, ning et kui teda ei oleks tunnistatud süüdimatuks, oleks tegu vastanud süütamise teokoosseisule, mis on sätestatud Austria karistusseadustiku § 169 lõikes 1 ja mille eest karistatakse pikema kui üheaastase vangistusega. See kohus tuvastas siiski, et süüdistatav on süüdimatu, sest ta oli tegutsenud skisofreenia tõttu tekkinud tugeva psühhoosi seisundis.

7 Nimetatud kohus tuvastas samuti, et AB võib oma psüühilise seisundi tõttu panna toime muid kuritegusid. Seetõttu määras ta, et AB tuleb paigutada asutusse, mis on mõeldud psühhiaatrilistele haigetele, kes on pannud toime süüteo.

8 Samas peatas sama kohus psühhiaatrilise kinnipidamismeetme tingimisi, viieaastase katseajaga. Selle peatamise tingimused seisnevad AB kohustuses saada esiteks medikamentoosset ravi, mida tuleb vähemalt kord kuus korrapäraselt kontrollida, ja pidevat psühhoterapeutilist ravi ning teiseks saada psühhiaatrilist ravi, mida antakse iga nelja nädala järel kohtumeditsiinilises psühhiaatriakeskuses. AB täitis neid tingimusi vähemalt 6. detsembrini 2022.

9 Pärast seda, kui Austria prokuratuur ja AB loobusid kasutamast neile kättesaadavaid õiguskaitsevahendeid, jõustus 18. veebruari 2020. aasta kohtuotsus.

10 Oma advokaadi kaudu palub AB eelotsusetaotluse esitanud kohtul, Protodikeio Peiraiosel (Trimeles Plimmeleiodikeio Peiraios) (Pireuse kohus (Pireuse kriminaalkohus kolmeliikmelises koosseisus), Kreeka), lõpetada tema suhtes Kreekas alustatud kriminaalmenetlus. Esimese võimalusena esitab ta kohtulahendi seadusjõu vastuväite. 18. veebruari 2020. aasta kohtuotsus, mis puudutab sama tegu nagu põhikohtuasjas, on nimelt süüdimõistev kohtuotsus, mille suhtes on kohaldatavad Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artikkel 54 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikkel 50. Teise võimalusena väidab süüdistatav, et talle etteheidetava teo osas on tuvastatud tema süüdimatus.

11 Prokurör, keda toetavad tsiviilhagejad, st asjaomaste laevade omanikud, väidab, et see kohtuotsus ei sisalda süüdimõistmist, kuna Landesgericht Wiener Neustadt (liidumaa kohus Wiener Neustadtis) otsustas, et AB oli teo toimepanemise ajal süüdimatu, ning määras seetõttu ravimeetme.

12 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et lisaks peatati selle kohtuotsusega selle meetme kohaldamine tingimisi. Kõiki neid asjaolusid arvestades on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus harta artiklis 50 tagatud *ne bis in idem*'i põhimõtte tõlgendamise kohta.

13 Neil asjaoludel otsustas Protodikeio Peiraios (Trimeles Plimmeleiodikeio Peiraios) (Pireuse kohus (Pireuse kriminaalkohus kolmeliikmelises koosseisus)) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas *ne bis in idem*'i põhimõtet kohaldatakse ka liidu teise liikmesriigi kriminaalkohtu jõustunud kohtuotsuse või niisuguse kohtuotsuse suhtes, mida ei saa edasi kaevata, mis on tehtud samade faktiliste asjaolude tõttu alustatud kriminaalmenetluses ja milles see kohus, olles analüüsinud asja faktilisi asjaolusid ja seepärast, et ta on tuvastanud, et süüdistatav on süüdimatu, nõustub küll, et viimane on pannud toime teo, mille tõttu kriminaalmenetlust alustati, kuid kohaldab tema suhtes ravimeedet – st paigutamist asutusse, mis on mõeldud psühhiaatrilistele haigetele, kes on pannud toime süüteo –, mis eeldab süüdistatavalt vabaduse võtmist vastu tema tahtmist? Teisisõnu, kas määratud ravimeede kujutab endast „karistust“ ja kas sellisel juhul peetakse kohtuotsust „süüdimõistvaks“?

2. Kas eelmisele küsimusele tuleb vastata teisiti juhul, kui eespool kirjeldatud kohtuotsuses on see ravimeede määratud tingimisi teatud tingimustel, mida süüdistatav järgib?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

14 Euroopa Kohtu kodukorra artikli 99 kohaselt võib Euroopa Kohus juhul, kui küsimusele võib vastuse selgelt tuletada kohtupraktikast või kui esitatud küsimusele antav vastus ei tekita põhjendatud kahtlust, igal ajal ettekandja-kohtuniku ettepanekul ja pärast kohtujuristi ärakuulamist lahendada kohtuasja põhistatud määrusega.

15 Käesolevas kohtuasjas tuleb seda sätet kohaldada.

16 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on ELTL artiklis 267 sätestatud liikmesriigi kohtute ja Euroopa Kohtu vahelises koostöömenetluses Euroopa Kohtu ülesanne anda liikmesriigi kohtule tarvilik vastus, mis võimaldaks viimasel tema menetluses oleva kohtuasja lahendada. Seda arvestades peab Euroopa Kohus talle esitatud küsimused vajaduse korral ümber sõnastama. Ka võib Euroopa Kohus arvesse võtta neid liidu õigusnorme, millele liikmesriigi kohus ei ole oma küsimustes viidanud. Nimelt võib Euroopa Kohus anda eelotsusetaotluse esitanud kohtule kogu tõlgenduslikku teavet, mis võib viimasel aidata tema menetluses olevat kohtuasja lahendada, olenemata sellest, kas liikmesriigi kohus on neile aspektidele oma küsimustes viidanud või mitte. Euroopa Kohus võib selleks liikmesriigi kohtu esitatud kõikidest materjalidest ja eelkõige eelotsusetaotluse põhjendustest välja valida need liidu õiguse aspektid, mis vaidluse eset silmas pidades tõlgendamist vajavad (vt selle kohta 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus Confédération paysanne (Lääne-Sahara melonid ja tomatid), C-399/22, EU:C:2024:839, punkt 40 ja seal viidatud kohtupraktika).

17 Käesoleval juhul nähtub eelotsusetaotlusest, et AB suhtes on langetatud lõplik kohtuotsus Austrias, st liikmesriigis, mille suhtes Schengeni lepingu rakendamise konventsioon on kohaldatav. Sellele isikule on samas teos esitatud süüdistus teises liikmesriigis, mille suhtes kohaldatakse Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni. Olgu meenutatud, et Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artiklis 54 on sätestatud, et „[i]sikut, kelle suhtes üks konventsiooniosaline on langetanud lõpliku kohtuotsuse, ei või teine konventsiooniosaline sama teo eest vastutusele võtta, tingimusel et kui isikule on karistus määratud, on ta selle ära kandnud või kannab seda või seda ei saa otsuse langetanud konventsiooniosalise õiguse alusel enam täitmisele pöörata“.

18 Samuti tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et viidatud artiklit 54 tuleb tõlgendada harta artiklit 50 arvestades (vt selle kohta 12. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus INTER CONSULTING, C-726/21, EU:C:2023:764, punkt 39 ja seal viidatud kohtupraktika).

19 Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et oma küsimustega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artiklit 54 tuleb harta artiklit 50 arvestades tõlgendada nii, et sellega on vastuolus, kui liikmesriik alustab kriminaalmenetlust kuriteo toimepanemises kahtlustatava isiku suhtes, kui teise liikmesriigi kohus on jõustunud kohtuotsusega tuvastanud, et isik pani toime sama teo kui see, mille asjaoludel nimetatud kriminaalmenetlust alustati, on tunnistanud nimetatud isiku psühhiaatriliste häirete tõttu süüdimatuks ja määranud isiku paigutamise asutusse, mis on mõeldud psühhiaatrilistele haigetele, kes on pannud toime süüteo, kusjuures see psühhiaatriline kinnipidamismeede määrati tingimisi, viieaastase katseajaga, mille tingimusi, nimelt ravi saamine, on täidetud.

20 Esimesena tuleneb Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artikli 54 sõnastusest, et seda artiklit ei kohaldata mitte ainult juhul, kui isiku suhtes on tehtud süüdimõistev kohtuotsus, vaid üldisemalt igas olukorras, kus isiku suhtes on tehtud lõplik kohtuotsus.

21 Sellega seoses on Euroopa Kohus juba otsustanud, et Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artikli 54 eesmärk on tagada, et igaüks, kellele on mõistetud karistus ja kes on oma karistuse ära kandnud või kes on vastavalt olukorrale lõplikult õigeks mõistetud ühes liikmesriigis, võib liikuda Schengeni alal, ilma et ta peaks kartma sama teo eest vastutusele võtmist teises liikmesriigis (14. septembri 2023. aasta kohtuotsus Volkswagen Group Italia ja Volkswagen Aktiengesellschaft, C-27/22, EU:C:2023:663, punkt 81 ja seal viidatud kohtupraktika).

22 Harta artikli 50 kohaselt ei tohi kedagi uuesti kohtu alla anda ega karistada kuriteo eest, milles ta on liidu territooriumil seaduse järgi juba lõplikult õigeks või süüdi mõistetud.

23 Selle kohta tuleb kõigepealt märkida, et *ne bis in idem*'i põhimõtte kohaldamise suhtes kehtib kaks tingimust: esiteks peab olema tehtud varasem lõplik otsus (*bis*-tingimus) ja teiseks peavad varasem otsus ning hilisemad menetlused või otsused puudutama samu asjaolusid (*idem*-tingimus) (25. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Craiova, C-58/22, EU:C:2024:70, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika).

24 Esiteks on *idem*-tingimus käesoleval juhul täidetud, kuna eelotsusetaotluse esitanud kohus on tuvastanud, et 18. veebruari 2020. aasta kohtuotsuse esemeks olev tegu ja see, mille kohta on alustatud kriminaalmenetlust põhikohtuasjas, on samad.

25 Teiseks, mis puudutab *bis*-tingimust, siis selleks, et otsust saaks käsitada nii, et sellega on lõplikult lahendatud teise menetluse esemeks olevad asjaolud, on vaja, et see otsus oleks muutunud lõplikuks ja et see oleks tehtud pärast asja sisulist hindamist (vt selle kohta 29. juuni 2016. aasta kohtuotsus Kossowski, C-486/14, EU:C:2016:483, punkt 42 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 14. septembri 2023. aasta kohtuotsus Volkswagen Group Italia ja Volkswagen Aktiengesellschaft, C-27/22, EU:C:2023:663, punkt 58 ja seal viidatud kohtupraktika).

26 Nii on see käesolevas asjas. Nimelt nähtub eelotsusetaotlusest, et AB suhtes toimus Austrias kriminaalmenetlus, milles langetati 18. veebruari 2020. aasta kohtuotsus, mis on jõustunud. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et see kohtuotsus tehti pärast kohtuasja sisulist läbivaatamist ja see sisaldab esiteks järeldust, et süüdistatav pani toime teo, mis oleks juhul, kui teda ei oleks süüdimatuks tunnistatud, vastanud süütamise kuriteokoosseisule, ja teiseks hinnangut süüdistatava võimele kanda kriminaalvastutust.

27 Teisena ei ole käesoleva kohtuasja asjaoludel vaja kindlaks teha, kas kohtuotsus, millega määratakse isiku paigutamine asutusse, mis on mõeldud psühhiaatrilistele haigetele, kes on pannud toime süüteo, kusjuures karistus on määratud tingimisi, kujutab endast „süüdimõistmist", millega kaasneb „karistus" Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artikli 54 tähenduses.

28 Euroopa Kohus on nimelt juba otsustanud, et see artikkel ei näe ette tingimust, et „karistus" oleks kantud või oleks kandmisel või et seda saaks otsuse teinud osalisriigi õiguse alusel täitmisele pöörata (edaspidi „täitmise tingimus") veel üksnes „süüdimõistva kohtuotsuse" korral. Seega ei saa „karistuse" mainimist tõlgendada nii, et see seab viidatud artikli kohaldamisele peale süüdimõistmise hüpoteesi veel ühe lisatingimuse (vt selle kohta 29. juuni 2016. aasta kohtuotsus Kossowski, C-486/14, EU:C:2016:483, punktid 40 ja 41).

29 Käesoleval juhul on aga selge, et kuigi 18. veebruari 2020. aasta kohtuotsus sisaldab AB suhtes „süüdimõistmist“, millega kaasneb „karistus“ Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artikli 54 tähenduses, on täitmise tingimus täidetud. Euroopa Kohus on nimelt otsustanud, et tingimisi karistus kujutab endast „karistust“ artikli 54 tähenduses. Nimetatud karistust tuleb käsitada nii, et isik „kannab seda“ alates ajahetkest, kui see on muutunud täitmisele pööratavaks, ja aja jooksul, milleks see tingimisi määrati. Seejärel, kui tingimisi karistuse kandmise aeg on möödas, tuleb karistust käsitada selle artikli tähenduses nii, et isik on selle „ära kandnud“ (vt selle kohta 18. juuli 2007. aasta kohtuotsus Kretzinger, C-288/05, EU:C:2007:441, punkt 42).

30 Sellega seoses tuleb märkida, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul täideti põhikohtuasjas kõne all olevaid tingimisi karistuse määramise tingimusi, nimelt ravi saamine, vähemalt kuni 6. detsembrini 2022. Lisaks ei nähtu eelotsusetaotlusest, et AB oleks neid tingimusi hiljem rikkunud või et teda ei oleks pärast sellist rikkumist paigutatud asutusse, mis on mõeldud psühhiaatrilistele haigetele, kes on pannud toime süüteo.

31 Seega, isegi kui eeldada, et 18. veebruari 2020. aasta kohtuotsus sisaldab „süüdimõistmist“, millega kaasneb „karistus“ Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artikli 54 tähenduses, oleks selline „karistus“ selle artikli tähenduses „ära kantud“ eeldusel, et katseaeg on lõppenud, ilma et karistusest tingimisi vabastamise tingimusi oleks rikutud või eeldusel, et isik „kannab seda“ selle artikli tähenduses, kui AB oleks pärast sellist rikkumist paigutatud asutusse, mis on mõeldud psühhiaatrilistele haigetele, kes on pannud toime niisuguse süüteo.

32 Eelotsusetaotluse esitanud kohtule täieliku vastuse andmiseks tuleb lisada, et harta artiklis 50 tagatud *ne bis in idem*'i põhimõtte piirang võib olla harta artikli 52 lõike 1 alusel põhjendatud (14. septembri 2023. aasta kohtuotsus Volkswagen Group Italia ja Volkswagen Aktiengesellschaft, C-27/22, EU:C:2023:663, punkt 87 ning seal viidatud kohtupraktika).

33 Samas, nagu on märgitud käesoleva kohtumääruse punktis 17, kuulub põhikohtuasjas kõne all olev olukord Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artikli 54 kohaldamisalasse. See artikkel ei näe aga ette muid piiranguid *ne bis in idem*'i põhimõttele peale karistuse täitmisele pööramise tingimuse, mis on Euroopa Kohtu hinnangul harta artikliga 50 kooskõlas (vt selle kohta 27. mai 2014. aasta kohtuotsus Spasic, C-129/14 PPU, EU:C:2014:586, punktid 55 ja 74). Järelikult ei ole harta artikkel 52 käesoleval juhul asjakohane.

34 Kõiki neid kaalutlusi arvestades tuleb esitatud küsimustele vastata, et Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artiklit 54, arvestades harta artiklit 50, tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus, kui liikmesriik alustab kriminaalmenetlust kuriteo toimepanemises kahtlustatava isiku suhtes, kui teise liikmesriigi kohus on jõustunud kohtuotsusega tuvastanud, et isik pani toime sama teo kui see, mille asjaoludel nimetatud kriminaalmenetlust alustati, on tunnistanud nimetatud isiku psühhiaatriliste häirete tõttu süüdimatuks ja määranud isiku paigutamise asutusse, mis on mõeldud psühhiaatrilistele haigetele, kes on pannud toime süüteo, kusjuures see psühhiaatriline kinnipidamismeede määrati tingimisi, viieaastase katseajaga, mille tingimusi, nimelt ravi saamine, on täidetud.

Kohtukulud

35 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kaheksas koda) otsustab:

Schengenis 19. juunil 1990 alla kirjutatud ja 26. märtsil 1995 jõustunud konventsiooni, millega rakendatakse 14. juuni 1985. aasta Schengeni lepingut Beneluxi Majandusliidu riikide, Saksamaa Liitvabariigi ja Prantsuse Vabariigi valitsuste vahel nende ühispiiridel kontrolli järkjärgulise kaotamise kohta, artiklit 54, arvestades Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 50,

tuleb tõlgendada nii, et

sellega on vastuolus, kui liikmesriik alustab kriminaalmenetlust kuriteo toimepanemises kahtlustatava isiku suhtes, kui teise liikmesriigi kohus on jõustunud kohtuotsusega tuvastanud, et isik pani toime sama teo kui see, mille asjaoludel nimetatud kriminaalmenetlust alustati, on tunnistanud nimetatud isiku psühhiaatriliste häirete tõttu süüdimatuks ja määranud isiku paigutamise asutusse, mis on mõeldud psühhiaatrilistele haigetele, kes on pannud toime süüteo, kusjuures see psühhiaatriline kinnipidamismeede määrati tingimisi, viieaastase katseajaga, mille tingimusi, nimelt ravi saamine, on täidetud.

Allkirjad